

Ochrana osobných údajov podľa GDPR v podmienkach knižníc

Osobné údaje sú dôležitou súčasťou života každého človeka a predstavujú tú najosobnejšiu sféru ľudského bytia. Ich ochrana pramení predovšetkým z Ústavy Slovenskej republiky a patrí medzi základné ľudské práva a slobody; aj z toho dôvodu osobné údaje požívajú vysoký stupeň právnej ochrany.

Od vzniku Slovenskej republiky ochrana osobných údajov prešla postupným vývojom sprísňovania pravidiel, ktoré boli a sú priebežne ovplyvňované situáciou a pôsobením aj externých vplyvov na prostredie Európskej únie. Práve tieto skutočnosti, ako aj zmeny v rámci spoločenských vzťahov a rozmach informačných a komunikačných technológií sa podpísali pod značný posun a vnímanie osobných údajov a ich ochrany nielen medzi ľuďmi, ale aj osobami spracúvajúcimi osobné údaje.

Dva predpisy aj pre knižnicu

Podľa GDPR a nového zákona o ochrane osobných údajov je potrebné postupovať odo dňa 25. mája 2018.

V máji 2016 došlo na úrovni EÚ k prijatiu nariadenia č. 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov (ďalej len „GDPR“), je priamo uplatniteľné a vykonateľné (teda je potrebné s ním pracovať priamo). Ku GDPR bol v januári v podmienkach Slovenskej republiky následne v Zbierke zákonov SR vyhlásený aj zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov (ďalej len „nový zákon o ochrane osobných údajov“), ktorým sa zrušil doteraz platný zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov.

Tieto nové predpisy sa v plnej miere vzťahujú aj na knižnice. Je preto dôležité sa oboznámiť s oboma predpismi (obšahujú drobné odchýlky), vedieť kedy knižnice budú postupovať podľa GDPR a kedy podľa nového zákona o ochrane osobných údajov, ktoré povinnosti sa na ne budú vzťahovať a v prípade potreby ich vedieť preukázať.

GDPR má však prednosť pred zákonmi. Nový zákon o ochrane osobných údajov sa v podmienkach knižníc preto použije v nasledovných prípadoch:

- pri činnostiach (pri ktorých dochádza k spracúvaniu osobných údajov), ktoré nepatria do pôsobnosti práva Európskej únie, t. j. postupy, práva, povinnosti a zodpovednosť sa spravujú len podľa nového zákona o ochrane osobných údajov (prvá a druhá časť, štvrtá až šiesta časť nového zákona o ochrane osobných údajov);
- v nadväznosti na pôsobnosť GDPR, t. j. postupy, práva a povinnosti sa spravujú podľa GDPR a len vo vymedzenom rozsahu sa postupuje podľa nového zákona o ochrane osobných údajov (štvrtá až šiesta časť nového zákona o ochrane osobných údajov).

Tretia časť nového zákona o ochrane osobných údajov sa v podmienkach knižníc neuplatňuje (nakoľko sa vzťahuje len na postup Policajného zboru, Vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Finančnej správy, prokuratúry a súdov).

V prípade pochybností odporúčame používať odkazy na oba predpisy (GDPR aj zákon o ochrane osobných údajov) súčasne.

GDPR prináša viacero (aj) zásadných zmien v oblasti ochrany osobných údajov, či už ide o úplne nové inštitúty v rámci povinností prevádzkovateľov a práv dotknutých osôb, ale aj prepracovanie už existujúcich pravidiel a ich rozšírenie a zmeny sankčných a kontrolných mechanizmov. Tieto zmeny predpokladajú spracovanie novej dokumentácie a nastavenie interných predpisov a postupov v súlade s novými pravidlami.

Poznajme prostredie, v ktorom spracúvame osobné údaje

Osobné údaje sa s ohľadom na účel a spôsob ich spracúvania spravidla spájajú s určitým nosičom, na ktorom sú zachytené. V závislosti od prejavov fyzickej osoby, osobné údaje môžu byť zachytené na nosiči v podobe listinného dokumentu (napr. žiadosť, zmluva a pod.) alebo v elektronickej podobe s využitím automatizovaných alebo čiastočne automatizovaných prostriedkov spracúvania (napr. informačný systém, pracovné stanice, adresa elektronickej pošty a pod.).

Knižnice spracúvajú rôzne osobné údaje, v závislosti od účelu, na ktoré sú získavané. Spravidla pôjde o účely spracúvania, ktoré smerujú do vnútra knižnice (najmä personálna a mzdová agenda, ekonomika a správa účtovných dokladov, správa prijatej a odoslanej pošty, verejné obstarávanie, sprístupňovanie informácií podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, vybavovanie žiadostí dotknutých osôb o výkon ich práv podľa GDPR a zákona o ochrane osobných údajov a iné, ktoré súvisia s organizáciou a chodom knižnice), účely, ktoré sa týkajú predmetu činnosti knižnice (najmä knižnično-informačné služby, ochrana knižničného fondu, história výpožičiek, marketingové aktivity, organizovanie podujatí, kurzov a pod., hodnotenie spokojnosti a iné) a účely na zabezpečenie a ochranu knižnice, majetku knižnice a verejného poriadku (napr. kamerový systém,

Napríklad pri personálnej a mzdovej agende, účtovníctve, správe registratúry, verejnom obstarávaní, monitorovaní priestorov kamerovým systémom, poskytovaní knižnično-informačných služieb prípadnom hodnotení spokojnosti užívateľov, marketingu a pod. sa postupuje podľa GDPR.

Napríklad sprístupňovanie informácií na žiadosť podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám sa spravuje podľa nového zákona o ochrane osobných údajov, s výnimkou opakovaného použitia informácií, pri ktorom sa uplatňuje GDPR.

Za osobné údaje možno považovať akékoľvek údaje alebo charakteristiky, ktoré sa týkajú/patria určitej fyzickej osobe a sú spôsobilé ju identifikovať, resp. odlišiť od ostatných fyzických osôb priamym alebo nepriamym spôsobom.

evídovanie vstupu a iné). V tejto súvislosti si každá knižnica stanovuje vlastné účely, v závislosti od jednotlivých činností, v rámci ktorých získava a spracúva osobné údaje.

Pri každej takejto činnosti je potrebné individuálne vedieť, či ju knižnica vykonáva z dôvodu plnenia zákonných povinností (osobitný zákon) alebo iného právneho dôvodu (napr. predzmluvný a zmluvný vzťah, oprávnený záujem, súhlas dotknutej osoby a iné), aké osobné údaje spracúva (napr. titul, meno, priezvisko, adresa, email, telefónne číslo, dátum narodenia, rodné číslo a pod.), kto je dotknutou osobou (napr. registrovaní používatelia, iní užívatelia, autori, zamestnanci a pod.), aké spracovateľské operácie s osobnými údajmi vykonáva (napr. poskytovanie alebo sprístupňovanie inému subjektu, zverejňovanie alebo úkony len v rámci interných procesov) a aké prostriedky spracúvania na daný účel (činnosť) používajú (napr. listinné dokumenty, výpočtová technika, informačné systémy, kamerový systém, internet a pod.). Nemenej dôležitým prvkom, na ktorý nová legislatíva kladie dôraz, je doba uchovávaní osobných údajov na každý jednotlivý účel spracúvania, a to, či sa na spracúvaní podieľa aj ďalší subjekt (sprostredkovateľ, prípadne subdodávateľ).

Každý úkon s osobnými údajmi je potrebné vedieť preukázať, že je vykonaný v súlade s GDPR alebo novým zákonom o ochrane osobných údajov.

Nová dokumentácia, nové (interné) postupy

GDPR a zákon o ochrane osobných údajov predpokladajú nové spracovanie dokumentácie. Postupy v oblasti ochrany osobných údajov je potrebné mať náležite zdokumentované, či už ide o interné predpisy (smernice) o ochrane osobných údajov, záznamy o spracovateľských činnostiach, posúdenie vplyvu na ochranu osobných údajov, nové poučenia oprávnených osôb (záznamy o poverení a pokynoch pre oprávnenú osobu) a povinnosť mlčanlivosti, sprostredkovateľské zmluvy, v relevantných prípadoch súhlasy so spracúvaním osobných údajov a podobne.

Vzhľadom na zmenené pravidlá v oblasti ochrany osobných údajov a nové povinnosti je potrebné, aby knižnice nanovo vypracovali interné predpisy, ktoré by zahŕňali najmä pravidlá spracúvania a likvidácie osobných údajov v podmienkach knižníc, práva a povinnosti oprávnených osôb, (bezpečnostné) opatrenia na zabezpečenie ochrany osobných údajov, ktoré sú zamestnanci povinní dodržiavať, postupy pri oznamovaní bezpečnostných incidentov, ich vyhodnocovaní a oznamovaní porušenia ochrany osobných údajov, ako aj postupy v súvislosti s vybavovaním žiadostí, ktorými si dotknuté osoby uplatnia svoje práva.

K bezpečnostným opatreniam pozri prílohu k novej vyhláske č. 158/2018 Z. z. o postupe pri posudzovaní vplyvu na ochranu osobných údajov.

Záznamy o spracovateľských činnostiach upravuje čl. 30 GDPR a § 37 zákona ochrane osobných údajov.

Záznamy o spracovateľských činnostiach sú novou povinnosťou, napriek tomu, že obsahovo pripomínajú doterajšie evidencie informačných systémov osobných údajov (evidenčné listy). Záznamy vypracúva prevádzkovateľ, ako aj sprostredkovateľ, na Úrad na ochranu osobných údajov sa nezasielajú. Pre spracovanie záznamov je možné využiť vzor, ktorý zverejnil Úrad na ochranu osobných údajov (nejedná sa o záväzný vzor) alebo vypracovať vlastné. Okrem stanovených ná-

ležitostí, odporúčame záznamy doplniť aj o právny základ spracúvania, o informáciu, či sa vykonáva zverejňovanie, a pre jednoduchšiu orientáciu a prácu s dokumentáciou aj o doterajší názov informačného systému osobných údajov, ako skratku vo vzťahu k danému účelu.

Posúdenie vplyvu na ochranu osobných údajov je rovnako novou povinnosťou. V porovnaní s doterajším bezpečnostným projektom, posúdenie vplyvu je zamerané predovšetkým na dotknutú osobu (bezpečnostný projekt bol zameraný na bezpečnosť organizácie). Posúdenie vplyvu vypracúva len prevádzkovateľ; tým nie je dotknutá povinnosť zdokumentovať prijaté bezpečnostné opatrenia. Povinnosť jeho vypracovania však nemusí vzniknúť každej knižnici, stanovujú sa kritéria, za ktorých je potrebné k tejto povinnosti pristúpiť. Je preto na individuálnom posúdení každej knižnice, či spĺňa tieto kritéria. Ak knižnica vyhodnotí, že jej nevzniká povinnosť vypracovať posúdenie vplyvu, je potrebné túto skutočnosť vedieť preukázať; za týmto účelom je vhodné vypracovať analýzu/posúdenie (ne)vzniku povinnosti vypracovať posúdenie vplyvu na ochranu osobných údajov. Pomôckou môže byť zoznam spracovateľských operácií, ktoré podliehajú/nepodliehajú tejto povinnosti, ktorý by mal zverejniť Úrad na ochranu osobných údajov na svojom webovom sídle. Doterajší bezpečnostný projekt je vhodné si zatiaľ ponechať, minimálne na najbližšie obdobie.

K bezpečnostným opatreniam pozri prílohu k novej vyhláske č. 158/2018 Z. z. o postupe pri posudzovaní vplyvu na ochranu osobných údajov.

Záznamy o poverení a pokynoch pre oprávnenú osobu upravuje čl. 29 GDPR a § 36 zákona ochrane osobných údajov.

Je potrebné, aby knižnice nanovo poučili svojich zamestnancov, ako oprávnené osoby, prípadne aj iné osoby, ktoré doteraz mali postavenie oprávnenej osoby. Je možné vychádzať z doterajších záznamov, avšak v závislosti od toho, ako boli doteraz poučenia obsahovo spracované, v takom rozsahu bude nutný zásah do nich. Nové poučenie bude musieť obsahovať poverenie na prístup k osobným údajom a pokyny, ktoré bude potrebné pri spracúvaní osobných údajov dodržiavať. Takýto nový záznam o poverení a pokynoch pre oprávnenú osobu môžu obsahovať aj odvolávku na pokyny, ktoré sú obsiahnuté v interných predpisoch. Podpisovať ho však už bude len štatutárny orgán alebo osoba oprávnená konať v mene štatutárneho orgánu. Zodpovedná osoba už z hľadiska plnenia nových úloh túto činnosť vykonávať nemôže.

Zmeny sa dotkli aj zmlúv o sprostredkovaní spracúvania osobných údajov. Každú sprostredkovateľskú zmluvu bude potrebné zosúladiť s novou právnou úpravou, či už formou dodatku alebo formou novej zmluvy. Zároveň je vhodné skontrolovať všetky dodávateľské vzťahy, či ten ktorý dodávateľ nemá postavenie sprostredkovateľa. Dodávateľ BOZP a PO, pracovná zdravotná služba v praxi nie sú sprostredkovateľmi, zo zákona sa jedná o vzťah medzi dvoma prevádzkovateľmi, kedy sprostredkovateľskú zmluvu nie je potrebné uzatvárať.

Sprostredkovateľský vzťah upravuje čl. 28 GDPR a § 34 zákona ochrane osobných údajov.

Opatrnejší je však potrebné byť pri dodávateľovi IT služieb, ktorý by sa, s ohľadom na rozsah poskytovaných služieb, mohol dostať do postavenia sprostredkovateľa.

Jednou zo sporných otázok je, či knižnice sú povinné poveriť (určiť) zodpovednú osobu. Tento prístup nie je jednotný vo všetkých členských štátoch a je ponechaný na výklad, či knižnice v tom ktorom členskom štáte spadajú pod „orgán verejnej moci alebo verejnoprávny subjekt“ v širšom slova zmysle. Kritériom pre určenie, či subjekt koná ako orgán verejnej moci je predovšetkým skutočnosť, či subjekt rozhoduje o právach a povinnostiach iných osôb a tieto rozhodnutia sú štátnou mocou vynútiteľné, či štát môže do týchto práv a povinností zasahovať. K verejnoprávnym subjektom je potrebné zaraďovať aj subjekty, ktoré sú konštituované osobitnými predpismi, poskytujú verejné služby, riadia sa verejným právom, podporujú plnenie štátnych a iných verejných úloh a pod. Ostatné kritéria na poverenie zodpovednej osoby (monitorovanie dotknutých osôb vo veľkom rozsahu a spracúvanie citlivých osobných údajov vo veľkom rozsahu) spravidla nie sú relevantné v súvislosti s hlavnou činnosťou knižníc. Ak knižnica vyhodnotí, že jej nevzniká povinnosť poveriť zodpovednú osobu, je potrebné túto skutočnosť vedieť preukázať; za týmto účelom je vhodné vypracovať analýzu/posúdenie (ne)vzniku povinnosti poveriť zodpovednú osobu.

Podľa názoru českého Úradu na ochranu osobných údajov, knižnice štandardne nespĺňajú podmienky na poverenie zodpovednej osoby. Pozn.: Tento prístup v podmienkach Slovenskej republiky nemožno uplatniť napr. vo vzťahu k Slovenskej národnej knižnici alebo vedeckým knižniciam.

Práva dotknutých osôb

Kontrola nad svojimi osobnými údajmi a vymožitelnosť práv dotknutých osôb sa stali jedným z hlavných cieľov GDPR.

Základom je informovanie dotknutých osôb o spracúvaní ich osobných údajov na každý účel (t. j. vo vzťahu ku každej činnosti, pri ktorej sa spracúvajú osobné údaje), pokiaľ nie je daná výnimka; výnimky v podmienkach knižníc sú však skôr ojedinelé a netreba sa na ne spoliehať. Informačnú povinnosť je možné si splniť napríklad v písomnej podobe (napríklad ako súčasť alebo príloha žiadosti, formulára, náležitosť zmluvy, odkaz kde sú informácie dotknutej osobe dostupné, knižničný poriadok a pod.) alebo v elektronickej podobe prostredníctvom webového sídla alebo prostredníctvom emailu, telefonicky (ak sa vyhotovuje záznam) alebo iným vhodným spôsobom, ktorým bude možné poskytnúť dotknutej osobe relevantné informácie (napríklad vyskakovacie okná pri vyplňaní osobných údajov prostredníctvom elektronického formuláru). Nie je však potrebné, aby každý podpísal, že tieto informácie čítal.

Informačnú povinnosť upravujú čl. 13 a 14 GDPR a § 19 a 20 zákona ochrane osobných údajov.

Okrem informačnej povinnosti sa upravujú aj práva dotknutých osôb, a to právo na potvrdenie o spracúvaní osobných údajov (informácia o tom, či knižnica disponuje osobnými údajmi dotknutej osoby), právo na prístup k osobným údajom, právo na opravu osobných údajov, právo na výmaz osobných údajov, právo na obmedzenie spracúvania osobných údajov, právo na prenosnosť osobných údajov, právo namietat spracúvanie osobných údajov, právo na neuplatňovanie rozhodovania založeného na automatizovanom individuálnom rozhodovaní vrátane profilovania. Nie všetky práva sa budú v každej knižnici uplatňovať rovnako, záleží to predovšetkým od toho, aké spracúvania a na akom právnom základe vykonáva, a aké prostriedky spracúvania knižnica používa. Napríklad, ak spracúvanie sa uskutočňuje na základe osobitného zákona, právo na prenosnosť osobných údajov sa uplatňovať nebude, ale ak sa spracúvanie vykonáva na základe súhlasu alebo zmluvy automatizovanými prostriedkami, žiadosti dotknutej osoby o výkon tohto práva je potrebné vyhovieť, ak je to technicky možné. Preto každá knižnica si musí individuálne posúdiť svoje činnosti, na základe čoho dospeje k tomu, ktoré práva dotknutých osôb sú u nej relevantné.

Práva dotknutých osôb upravujú čl. 15 až 22 GDPR a § 21 až 28 zákona ochrane osobných údajov. Postup pri ich uplatňovaní upravuje čl. 12 GDPR a § 29 zákona o ochrane osobných údajov.

Práva dotknutých osôb zároveň nie sú absolútnymi právami, teda nie vždy je možné žiadosti dotknutej osoby o výkon jej práv vyhovieť v plnom rozsahu. GDPR a zákon o ochrane osobných údajov v tejto súvislosti upravujú, kedy za akých podmienok je potrebné takejto žiadosti vyhovieť a kedy a v akom rozsahu je možné žiadosti dotknutej osoby odmietnuť vykonať (napr. ak požiadavka dotknutej osoby o výmaz jej osobných údajov bráni osobitný zákon).

Záver

Informácie uvedené v tomto článku nemožno vnímať ako konečné, GDPR spolu so zákonom o ochrane osobných údajov predstavujú komplex práv a povinností, ktoré je potrebné zabezpečiť. Každá knižnica je povinná sa novou právnou úpravou zaoberať, nakoľko zodpovedá za celý proces spracúvania a ochrany osobných údajov a iných informácií, a to od momentu ich získania/vytvorenia až po ich výmaz. Súlad s GDPR a so zákonom o ochrane osobných údajov je knižnica povinná vedieť preukázať (zásada zodpovednosti).

JUDr. Zuzana Valková

zuzana.valkova@nios.sk

(Nezávislý inštitút ochrany súkromia)